

*До разової спеціалізованої вченої ради по захисту
дисертації на здобуття ступеня доктора філософії у
Дніпровському національному університеті імені
Олеся Гончара
49045, м. Дніпро, просп. Науки, 72*

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертацію доктора філософії
за спеціальністю 054 – Соціологія**

Яблуновського Артура Володимировича

**«Українська національна ідентичність в практиках конструювання:
модуси трансформації в актуальних реаліях», рецензента, кандидата
соціологічних наук, доцента, доцента кафедри політології, соціології та
публічного управління Дніпровського національного університету імені
Олеся Гончара Бойко Вікторії Анатоліївни**

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується безпрецедентними за масштабом і глибиною викликами, які радикально переформатовують простір ідентичностей. Ще події 2014 р. стали каталізатором прискорення дистанціювання від «спільного радянського минулого», масова мобілізація навколо символів національної єдності, переосмислення маркерів «свого» та «чужого». Повномасштабне збройне вторгнення Російської Федерації в Україну з лютого 2022 року вже кардинально вплинули на умови функціонування та відтворення національної ідентичності, створивши, за авторською термінологією, «структуру можливостей» для перемоги одного з проєктів національного конструювання над іншим. Ці процеси набули надзвичайно динамічного характеру і потребують вивчення механізмів колективної самоідентифікації в екстремальних умовах. Осмислення цих процесів є нагальним науковим завданням, яке ще не отримало достатнього висвітлення у вітчизняній науці, особливо з огляду на безпрецедентну швидкість і глибину змін, що відбуваються.

Дисертант у дослідженні процесів конструювання ідентичності спирається на класичні концепції Б. Андерсона, Е. Гелнера, Е. Гобсбаума, Ф. Барта, М. Білліга, а також на теорії, що аналізують роль держави (П. Бурдьє, Л. Альтюсер), медіа (С. Голл), мереж інтелектуалів (Г. Грох) та зовнішніх суб'єктів (Р. Брубейкер). Синтез цих підходів у єдиній аналітичній рамці, адаптованій до специфіки українського контексту, є теоретично виправданим і актуальним.

Слід зазначити, що дане дослідження заповнює конкретну лакуну у вітчизняній соціологічній науці. Попри наявність значного масиву праць з окремих аспектів ідентичності (мовний вимір (М. Кулик); політика пам'яті

(Г. Касьянов, О. Бетлій); дихотомія «двох Україн» (М. Рябчук)), у науковому обігу бракує комплексного соціологічного дослідження, яке б розглядало конструювання ідентичності як процес символічної боротьби між різними проєктами – «центрально-європейським» і «пострадянським» – з охопленням усього часового діапазону від – 1991 року до сьогодення. Заслугує на увагу бажання дисертанта вийти за межі статичного опису ідентичнісних характеристик і зафіксувати динамічну логіку змін – зокрема те, яким чином події 2014 та 2022 років послідовно змінювали розстановку сил між конкуруючими проєктами конструювання і врешті-решт уможливили здобуття ідеологічної гегемонії «центрально-європейським» проєктом.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки й рекомендації, що містяться у дисертації та винесені на захист, є достатньо обґрунтованими. Вони базуються на чітко зазначеному автором методологічному підґрунті, що поєднує конструктивістську традицію аналізу національної ідентичності з теорією дискурсу та концепцією символічної боротьби. І дійсно, концептуальна схема, за допомогою якої А. Яблуновський прагне розкрити феномен української національної ідентичності як «простору культурно-символічних значень, що утворюється в конкретних практиках й соціокультурних контекстах конструювання» (с. 28), будується на перетині різних теоретичних ресурсів – від класичного конструктивізму Б. Андерсона, Е. Гелнера та Ф. Барта до постструктуралістських напрацювань М. Фуко та Е. Лакло й Ш. Муффа, а також структуралістського конструктивізму П. Бурдьє. Дисертант акцентує увагу на «процесах конструювання ідентичності» конкретними соціальними суб'єктами (с. 5) і феноменах символічної боротьби між конкуруючими проєктами ідентичності, яка в умовах сучасної України набула характеру визначального соціального процесу. А отже, фокус на практиках конструювання (механізмах, суб'єктах та трансформаціях цих практик) в умовах російської агресії окреслює змістовно-тематичний простір дисертаційного дослідження, конкретизований в об'єкті, предметі, меті і наукових завданнях роботи (с. 26–27).

Особливої уваги заслуговує оригінальна аналітична модель, запропонована дисертантом. Автор переконливо обґрунтовує, що «символічна боротьба відбувалась між двома проєктами конструювання української національної ідентичності: «центрально-європейським» та «пострадянським», кожний з яких встановлював власні правила і коди інтерпретації» (с. 8–9) чотирьох ключових «вузлових точок» – мови, історії, культури та зовнішньої політики. Ця модель заслуговує схвалення передусім тому, що дозволяє перейти від статичного опису ідентичнісного розколу, характерного для попередніх досліджень, до динамічного

аналізу символічного протистояння між конкретними агентами з різними інструментальними можливостями. Варто погодитись з автором, що «ключовим питанням в їх розділенні було ставлення до «російського»: чи є воно «своїм» чи «чужим» (с. 6), бо дозволяє звести складний комплекс ідентичнісних розбіжностей до єдиного структуруючого принципу, придатного для систематичного застосування.

Значною науковою перевагою роботи є також деталізована класифікація суб'єктів конструювання ідентичності з їхньою конкретно прив'язкою до українського контексту 1991–2014 років. Таблиці 1 і 2 (с. 125–126, 137–138), що зіставляють «вузлові точки» двох проєктів та конкретних акторів, які їх просували – від партій і медіа до релігійних організацій та іноземних суб'єктів. Автор справедливо підкреслює, що «повноцінно реалізувати певний проєкт національного конструювання можливо лише маючи контроль над державними інституціями» (с. 122), і послідовно простежує, яким чином кожен із таборів намагався досягти цього контролю через різні канали: електоральні, медійні, громадянські. Варто особливо відзначити, що автор уникає спрощеного детермінізму: він чітко показує, що перевага в одному вимірі, наприклад, у структурах громадянського суспільства, де поступово формувалась гегемонія «центрально-європейського» дискурсу (с. 144), не автоматично конвертувалась у загальну ідеологічну гегемонію в суспільстві.

Не менш важливим здобутком є авторська концептуалізація механізму трансформації після 2014 та 2022 років. А. Яблуновський переконливо, що події цих років «створили структуру можливостей» для радикалізованої реалізації «центрально-європейського» проєкту і що ця реалізація стала можливою не автоматично, а завдяки здатності його носіїв «інструменталізувати масове несприйняття дій Росії» (с. 9). Це пояснення фіксує і структурний, і агентський виміри процесу, не редукуючи один до одного. Варто погодитись з автором, що «масова ненависть до дій Росії призвела до того, що абсолютна більшість українських громадян стала готова прийняти «центрально-європейську» модель ідентичності» (с. 7–8), що і підтверджує автор посилаючись на масиви соціологічних даних українських дослідницьких центрів за відповідний період.

Слід відзначити у позитивному сенсі і емпіричний блок дисертації. Контент-аналіз 600 публікацій сайту Уповноваженого з захисту державної мови та 318 публікацій Українського інституту національної пам'яті за 2024–2025 роки, доповнений критичним дискурс-аналізом, є самостійним дослідницьким внеском, що дозволяє перейти від теоретичних міркувань про державне конструювання ідентичності до аналізу його конкретних інституційних форм. Автор фіксує, що «діяльність мовного омбудсмена та УІНП спрямована на створення «правильного» українця, що був повністю україномовним та підтримував

«національно-визвольний» історичний наратив» (с. 9), і переконливо показує відмінності у практиках двох інституцій: контрольно-моніторингову спрямованість першої та культурно-гегемоністську орієнтацію другої. Цей аналіз є першим у своєму роді і відкриває продуктивний напрямок для подальших інституціональних досліджень у сфері політики ідентичностей.

Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (279 найменувань, з них 113 – іноземною мовою). Обсяг основної частини дисертації – 244 сторінки).

Теоретичним ядром **першого розділу** є синтез концепцій Б. Андерсона (нації як «уявлені спільноти»), Е. Гелнера (нації як результат модернізації та поширення «високої» культури), Е. Гобсбаума (роль «винайдення традицій» та історичних міфів), Ф. Барта (символічні кордони як основа існування окремої ідентичності) та М. Білліга (концепція «банального націоналізму»). Особливої уваги заслуговує те, що автор не зупиняється на рівні загального огляду, а вибудовує власне операційне визначення: «національна ідентичність – це дискурс про самоототожнення зі своєю нацією, що існує на індивідуальному та колективному рівні», де нація розуміється як «уявлена спільнота» в андерсонівському сенсі «сукупність індивідів, що ніколи не зможуть бути знайомими з усіма іншими представниками нації, але поділяють спільний набір «національних» символів та значень» (с. 88). Це визначення є теоретично несуперечливим і забезпечує концептуальну єдність всієї роботи.

Також заслуговує на увагу дослідження гносеологічних засад вивчення української національної ідентичності у вітчизняній науці від класичних праць ХІХ ст. (М. Костомаров, І. Франко, М. Грушевський, В. Липинський, Д. Донцов) через роботи представників діаспори радянської доби (І. Лисяк-Рудницький, Б. Кравченко, Р. Шпорлюк) до сучасних досліджень (М. Рябчук, М. Кулик, Г. Касьянов, О. Бетлій, Д. Сабурова). Автор переконливо показує, що «дослідження цієї проблематики завжди залежало від «зовнішнього» соціального контексту» (с. 5), тобто ідентифікує важливу закономірність – конституційний зв'язок між суспільно-політичними умовами та формами наукової рефлексії над ідентичністю.

Другий розділ «Українська національна ідентичність як результат практик конструювання та символічної боротьби» автор реалізує задекларовану методологічну рамку на конкретному матеріалі іобґрунтовує класифікацію суб'єктів та інструментів конструювання національної ідентичності. Спираючись на П. Бурдьє та Л. Альтюссера, автор виокремлює державу як «ключовий суб'єкт» (с. 92), що будує свою легітимність через поширення стандартизованої мови, офіційного історичного наративу, уніфікованих культурних символів та зовнішньополітичних оцінок.

Заслуговує на увагу авторська позиція щодо конструювання ідентичності в 1991–2014 роках в основу якої було покладено розгляд змін у практиках конструювання в залежності від того, хто займав посаду президента (с. 149, рис. 6). Таблиця 2 (с. 137–138), що систематизує суб'єктів обох таборів від партій і медіа до релігійних організацій та іноземних акторів. Такий підхід є самостійним науковим внеском, який дозволяє перейти від абстрактної схеми до конкретної емпіричної картини. Варто погодитись з автором, що «всі українські президенти до 2014 року не мали достатньої політико-адміністративної та символічної влади для повноцінної реалізації свого національного проєкту» (с. 165), це узагальнення є доказово підкріпленим матеріалом усього підрозділу. А отже, цілком схвально виглядає прагнення автора поєднати теоретичну рамку з конкретним хронологічним матеріалом, що засвідчує справді комплексний підхід до наукової проблеми, яку вирішує рецензована дисертація.

У **третьому розділі** «Конструювання української національної ідентичності під час російсько-української війни: ключові трансформації» була реалізована найбільш оригінальна і суспільно значуща частину дослідження. У підрозділі 3.1 автор переконливо показує, що агресія 2014 року дискредитувала «пострадянські» сили та надала «центрально-європейському» табору достатньої політико-адміністративної влади для реалізації свого проєкту, якої він не мав у жодному з попередніх президентських циклів. Таблиця 3 (с. 167–168), що фіксує склад обох таборів після 2014 року, є продовженням аналітичної лінії, розпочатої в Таблиці 2, і наочно демонструє якісні зміни в конфігурації суб'єктів. Варто погодитись з автором, що «центрально-європейський» проєкт отримав гегемонію «завдяки здатності інструменталізувати масове несприйняття дій Росії» (с. 208), це пояснення є теоретично коректним, оскільки фіксує і структурний, і агентський виміри процесу, не редукуючи один до одного.

Особливого схвалення заслуговує детальний аналіз ролі медіа після 2014 та 2022 років. Автор конкретно простежує посилення «центрально-європейського» дискурсу через блокування проросійських каналів, запровадження мовних квот та перехід інтернет-простору на українську мову, підкріплюючи ці спостереження конкретними даними, зокрема, зростанням україномовних відео на YouTube в 9 разів за півтора роки повномасштабної війни (с. 178). Це є продуктивним поєднанням андерсонівської концепції «уявлених спільнот» з аналізом сучасних цифрових практик.

Безумовно важливим є підрозділ 3.2. Евристично продуктивним виглядає залучення концепту «дисциплінарної влади» (М.Фуко) для аналізу діяльності мовного омбудсмена: автор переконливо показує, що механізм скарг є формою залучення самих громадян до конструювання «правильного» ідентичнісного порядку: «всі слідкують за одним за одним» (с. 215). На підставі даних

кількісного контент-аналізу були виявлені лексеми безпеки та оборони в 65% публікацій мовного омбудсмена (с. 212–213) і є чітко операціоналізованим емпіричним результатом, що наочно демонструє сек'юритизацію мовного питання. Варто погодитись з автором, що «мова сприймається не стільки як комунікаційний засіб, а скільки як інструмент забезпечення національної безпеки» (с. 213). А отже, цілком схвально виглядає застосування критичного дискурс-аналізу для виявлення механізмів символічної влади за публічними комунікаціями інституцій, що засвідчує справді комплексний підхід до наукової проблеми, яку вирішує рецензована дисертація.

Таким чином, аналіз тексту дисертаційної роботи Артура Володимировича Яблуновського дає змогу зробити висновок, що рецензована робота є змістовною та послідовною, матеріал викладено згідно з планом дослідження. Наукові положення та рекомендації, сформульовані автором, є чіткими і логічними, ґрунтуються на комплексному аналізі наукових джерел та на продуктивному поєднанні теоретичних ресурсів різних методологічних стратегій і на матеріалах авторського емпіричного дослідження – кількісного контент-аналізу 600 публікацій сайту Уповноваженого з захисту державної мови та 318 публікацій Українського інституту національної пам'яті за 2024–2025 роки, доповненого критичним дискурс-аналізом того самого масиву, а також вторинного аналізу даних соціологічних досліджень, що ілюструють динаміку трансформації суспільних настроїв у питаннях ідентичності.

ОСНОВНІ НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ НОВИЗНА

Безперечну наукову значущість та новизну має розроблена Артуром Яблуновським оригінальна концептуальна модель, яка пропонує багаторівневу логіку вивчення практик конструювання української національної ідентичності в умовах символічної боротьби між двома конкуруючими проєктами (Розділ 2, с. 122–165), конкретно: 1) на рівні суб'єктів конструювання (держава, політичні партії, громадянське суспільство, медіа, інтелектуали, релігійні організації, іноземні актори, родина); 2) на рівні змістовних «вузлових точок» (мова, історія, культура, зовнішня політика), за визначення яких точиться символічна боротьба; 3) на рівні трансформацій (зміна балансу сил між проєктами під впливом подій 2014 та 2022 років). Зазначимо, що представлена автором цілісна концептуальна модель містить кілька методологічно цінних аргументів:

по-перше, ця концептуальна модель пропонує враховувати динаміку символічної боротьби між «центрально-європейським» та «пострадянським» проєктами, а точніше її структурні умови: зокрема, автор переконливо доводить, що жоден із проєктів не міг здобути гегемонії до 2014 року «через відсутність достатньої політико-адміністративної та символічної влади» (с. 8) у представників кожного з них, що є теоретично значущим висновком;

по-друге, ця концептуальна модель підкреслює комплексний характер взаємодії суб'єктів та структурних умов, тобто описує те як саме і за допомогою яких інструментів конкретні актори просували певний проєкт ідентичності від освітньої та медійної політики до практик комеморації та релігійної інституціоналізації (Таблиці 2–3, с. 137–138, 167–168); і як відбувалась трансформація суспільних настроїв під впливом цих практик та зовнішніх подій, що автор простежує через вторинний аналіз даних у динаміці від 1991 до 2025 року (с. 193–206). Особливо інноваційними в межах представленої концептуальної моделі є такі теоретичні здобутки автора:

- обґрунтування концепту «структури можливостей», що її відкрила російська агресія для радикалізованої реалізації «центрально-європейського» проєкту, з розкриттям конкретних механізмів цього процесу: дискредитації «пострадянських» сил, посилення символічної ролі антиросійських настроїв та їх інструменталізації правлячою елітою (с. 166–167);

- фіксацію ключових механізмів впливу державних практик на суспільні ідентичнісні орієнтири, серед яких: декомунізація та деколонізація публічного простору, мовні квоти та мовний контроль, практики політики пам'яті через УІНП, релігійна інституціоналізація через ПЦУ (с. 186–210).

Значущим емпіричним внеском автора є аналіз конкретних практик двох ключових державних інституцій: Уповноваженого з захисту державної мови та Українського інституту національної пам'яті на основі контент-аналізу публікацій за 2024–2025 роки та критичного дискурс-аналізу, що дозволяє виявити механізми сек'юритизації мовного питання та ідеологічної гегемонії в офіційному дискурсі (підрозділ 3.2).

В дисертаційній роботі дістали подальшого розвитку положення щодо розуміння стійкості та вразливості здобутої ідеологічної гегемонії «центрально-європейського» проєкту національного конструювання в українському суспільстві. Автор не обмежується констатацією факту гегемонії, а окреслює п'ять конкретних чинників, від яких залежатиме її подальша доля: підтримка правлячого режиму, перебіг і результат війни, політика західних держав щодо України, збереження свободи приватної ідентичності та наявність суб'єктів, здатних просувати контр-гегемонічний проєкт (с. 206–208). Це перетворює дослідження з ретроспективного опису на інструмент прогнозування. Наукова важливість такого аналізу «точок напруження» дала можливість автору не лише пояснити те, що вже відбулось, а й поставити питання про те, що може статись далі, і яка політика ідентичності є в цих умовах не лише ефективною, а й стійкою в довгостроковій перспективі. В цьому, на нашу думку, полягає прикладна новизна рецензованої дисертаційної роботи, результати якої можуть бути використані як органами державної влади при формуванні збалансованої політики

ідентичності, так і громадянським суспільством — для критичного осмислення меж і наслідків радикалізованого національного конструювання в умовах воєнного часу.

Теоретичне і практичне значення отриманих результатів дослідження.

Теоретичні положення й емпіричні напрацювання дисертаційної роботи Артура Яблунівського суттєво розширюють соціологічне розуміння процесів конструювання та трансформації української національної ідентичності з урахуванням різноманітних чинників, механізмів, суб'єктів та практик, задіяних у символічній боротьбі між конкуруючими проєктами. Окрім виразно теоретичної, дисертаційне дослідження має очевидне практичне значення:

- для науково-дослідної роботи, зокрема, авторська методологічна стратегія вивчення практик конструювання ідентичності, що поєднує соціокультурний аналіз, вторинний аналіз соціологічних даних, контент-аналіз та критичний дискурс-аналіз, може бути використана для подальшого поглибленого вивчення ідентичнісних процесів в Україні та інших постколоніальних суспільствах, що переживають збройні конфлікти;
- в адміністративно-управлінській сфері теоретичні напрацювання й емпіричні результати дисертації можуть бути залучені до розробки державної політики у сфері мовного регулювання, політики пам'яті, культурної політики та інформаційної безпеки, а також до формування стратегій соціальної реінтеграції вимушено переміщених осіб і ветеранів у повоєнний період;
- в освітній роботі концептуальні положення дисертації можуть скласти підґрунтя для розробки навчальних дисциплін із соціології нації, етносоціології, соціології культури, соціології політики та соціальної ідентичності у закладах вищої освіти України.

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження в опублікованих працях. Основні результати та висновки дисертаційного дослідження відображено у 3 наукових публікаціях, які входять до переліку наукових фахових видань України.

Матеріали дисертації пройшли відповідну апробацію, яку засвідчують 9 працях за результатами наукових конференцій і виступів. Аналіз представленого рукопису дисертації та наукових публікацій дає підстави констатувати ідентичність публікацій та основних положень дисертації. Це надає автору дисертаційної роботи право публічного захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

Сукупність усіх публікацій відображає викладені в дисертації результати дослідження, що відповідає вимогам пп.8, 9 вимог «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора

філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Відомості про дотримання академічної доброчесності. У дисертації та наукових публікаціях Артура Володимировича Яблуновського порушень академічної доброчесності не виявлено.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи рецензоване дисертаційне дослідження, необхідно зробити певні зауваження та вказати на деякі положення роботи, що викликають дискусію.

1. Центральне для дисертації поняття «практики конструювання» залишається значною мірою не операціоналізованим. Автор переконливо описує суб'єктів конструювання та загальну логіку символічної боротьби, але конкретні критерії того, що саме кваліфікується як «практика конструювання», як вона відрізняється від суміжних феноменів (пропаганди, культурної політики, соціалізації), в роботі чітко не прописані. Аналогічно залишається нечіткою межа між «центрально-європейським» та «пострадянським» проєктами як ідеальними типами і реальними емпіричними утвореннями: автор застерігає від есенціалізації цих моделей (с. 87), але далі здебільшого оперує ними як відносно монолітними утвореннями.

2. Є питання до методології проведення контент-аналізу публікацій на сайтах Уповноваженого з захисту державної мови та УІНП за 2024–2025 роки. Кодувальні категорії, методика вибірки та критерії аналізу в тексті описані вкрай лаконічно і не дозволяють повноцінно відтворити та верифікувати дослідницьку процедуру. Критичний дискурс-аналіз того самого масиву публікацій не підкріплений детальним описом аналітичних кроків. Решта доказової бази побудована виключно на вторинному аналізі даних інших організацій — Інституту соціології НАН України, Центру Разумкова, групи «Рейтинг» та ін. Такий підхід є правомірним, але не достатнім для концептуалізації явища, яке досліджується

3. Авторська концепція символічної боротьби між двома проєктами переконливо аргументована, проте дисертант недостатньо полемізує з альтернативними інтерпретаціями того самого феномену. Зокрема, не розглянуто критично питання про те, чи не є запропонована дихотомія «центрально-європейський / пострадянський» занадто спрощеною для опису реального розмаїття регіональних, покоління, класових і освітніх відмінностей в ідентифікаційних практиках українців. Постколоніальний підхід, згаданий у першому розділі, зрештою так і не інтегрований у дослідницьку рамку, хоча міг би суттєво збагатити аналіз. Також поза увагою залишається питання про те, яку роль відіграє соціальна нерівність і класовий чинник у диференціації

ідентифікаційних практик (за П. Бурдьє), що є прогалиною з огляду на теоретичний апарат, обраний автором.

4. Дисертація охоплює період від 1991 до 2025–2026 рр., що є значним часовим діапазоном. Проте аналіз розподілений вкрай нерівномірно. Довоєнний період (1991–2014) розглядається здебільшого на рівні загальних характеристик без достатньої деталізації конкретних практик різних суб'єктів у різні президентські каденції. Натомість події після 2022 року аналізуються докладніше. Така нерівномірність частково виправдана логікою дослідження, але знижує повноту аналізу трансформацій у довоєнний період, що є важливим для розуміння передумов пізніших змін.

Загалом, висловлені зауваження мають скоріше рекомендаційний характер, які не знижують наукової цінності дисертаційного дослідження Артура Яблунівського і не заперечують його основних положень, до того ж окремі з них можуть бути враховані в подальшій роботі автора.

Висновки про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Таким чином, дисертація Яблунівського Артура Володимировича на тему «Українська національна ідентичність в практиках конструювання: модуси трансформації в актуальних реаліях» є самостійною, завершеною кваліфікованою працею, яка в цілому відповідає сучасному рівню соціологічної науки, містить обґрунтовані результати проведених наукових розробок, що мають важливе значення для подальшого розвитку в Україні наукової галузі 05 – Соціологія. Автор продемонстрував вміння науково мислити, системно аналізувати теоретичний матеріал і фактичні дані та здійснювати узагальнення.

Отже, дисертація Яблунівського Артура Володимировича на тему «Українська національна ідентичність в практиках конструювання: модуси трансформації в актуальних реаліях», яка подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 – Соціологія за спеціальністю 054 – Соціологія повною мірою відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 05 – Соціологія за спеціальністю 054 – Соціологія.

Рецензент:

кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри політології, соціології та
публічного управління Дніпровського
національного університету імені Олеся Гончара

Вікторія БОЙКО